

Idealistische stoïcijnen vs. kritische opportunisten

Duitse politici spreken heel anders over Europa dan Nederlandse

Achtergrond - 14 februari 2012

Duitse politici probeerden Europa jarenlang dichterbij de burger te brengen met een verheven ideaal van Europese samenwerking. Dat werkte niet echt. Inmiddels doen de Duitsers het meer zoals Nederlandse politici: ze spreken over de Europese Unie in termen van nationale belangen.

Europa is het afgelopen jaar hoog op de politieke agenda van nationale parlementen komen te staan. Zelfs de meest Eurosceptische partijen kunnen niet meer om het thema heen. En dat terwijl de EU bij zowel het Duitse als het Nederlandse electoraat de afgelopen twintig jaar stevig aan populariteit heeft ingeboet. Wie Duitse en Nederlandse verkiezingsprogramma's van de afgelopen dertig jaar leest, merkt dat partijen in beide landen hier volstrekt verschillend mee omgaan.

De Europese Unie is een ondankbaar verkiezingsthema. Partijen kunnen er in nationale verkiezingen nauwelijks mee scoren, maar wel op worden afgerekend. Zelfs in Duitsland en Nederland, waar burgers een bovengemiddeld hoog vertrouwen hebben in de politiek, staan kiezers op zijn best vaak onverschillig tegenover Europese thema's. Ze hebben weinig kennis van Europese zaken en een overdosis Brussel is snel bereikt. Dat laatste bewees toenmalig minister van Economische Zaken Laurens-Jan Brinkhorst (D'66) in 2005 met zijn gewraakte uitspraak dat een Nederlands 'nee' tegen de Europese grondwet ervoor zou zorgen dat in ons land "het licht uit zou gaan". Burgers laten zich niet zomaar vertellen wat goed voor ze is.

Stoïcijns

Dat geldt ook voor Duitsland. Europa is er zelfs een gevoeliger verkiezingsthema dan in Nederland, zo suggereren Eurobarometers. Nederlanders hebben traditioneel veel vertrouwen in de EU, in Duitsland bungelt dat vertrouwen rond de Europese middenmoot. Je zou dus verwachten dat politici het thema met fluwelen handschoenen aanpakken. Niettemin blinken Duitse partijen uit in het schetsen van stoïcijns vergezichten van een verenigd Europa. Hun ideaal duiden ze in hun verkiezingsprogramma's aan met het buzzwoord *Europa der Bürger*: een

democratische EU die zo dicht mogelijk bij de burger staat. Ofwel: een Europa waarin de kloof tussen de Europese politiek en de Duitse burger minimaal is.

Maar dat *Europa der Bürger* brengen de partijen op een wel erg idealistische toon aan de man. CDU, SPD en FDP laten in hun verkiezingsprogramma's geen mogelijkheid onbenut om te benadrukken dat de EU bovenal een vredesproject is. Het hoogtepunt van dit project, de Duitse hereniging, hebben de Duitsers mede te danken aan de Europese integratie, blijven de partijen herhalen. Duitsland en Europa zijn zodoende met elkaar verbonden, als was het voorbestemd. Dit verheven ideaal van Europese samenwerking brengt Europa voor de Duitse kiezer niet bepaald dichterbij.

Dit 'stoïcijnse idealisme' is typerend voor Duitsland. In andere landen is het gebruikelijker om te spreken over Europa in termen van nationale belangen. In Duitsland rustte daarop lange tijd een taboe. Dat lijkt nu aan erosie onderhevig. De sterke positie van Duitsland in Europa heeft nieuw zelfvertrouwen gebracht, zoals de CDU bijvoorbeeld in het verkiezingsprogramma van 2002 demonstreerde: "Heimat geeft steun. [...] Onze inzet voor Duitsland is gebaseerd op een verlicht patriotisme [...] Samen zullen we van Duitsland weer een sterke en productieve natie maken, die vast in Europa is geworteld en tegelijkertijd haar nationale belangen weet te behartigen." De Europees-idealistische randjes zijn hier niet meer aanwezig.

Opportunistisch

In Nederland is 'het nationale belang' al veel langer geen taboe meer. De VVD maakte er onder leiding van Frits Bolkestein in de paarse kabinetten voor het eerst goede sier mee. De tijd was er blijkbaar rijp voor: in 1997 was het vertrouwen van Nederlanders in de EU tot een dieptepunt gedaald. Bolkestein en zijn VVD legden in Europese zaken hun oor te luister bij de burger: "Bij het verdere verloop van de Europese integratie moet rekening worden gehouden met nationale gevoelens en belangen. Veronachtzaming hiervan door daar te europeaniseren waar de burgers dit niet wensen of waar dat niet noodzakelijk is, kan een afkeer van het integratieproces opwekken." GroenLinks bekritiseerde deze houding in 1998 als een 'geld terug-obsessie': "De Europese samenwerking mag vooral niet teveel kosten."

Toch stond de VVD aan het begin van een trend. Een goed voorbeeld daarvan is wel de PvdA, die zich jarenlang uitsprak voor de komst van een Europese grondwet. Na het Nederlandse 'nee' in 2005 gooide de partij haar koers radicaal om, zoals is te lezen in haar programma voor de verkiezingen van 2006: "Europa is er voor de burgers: de uitslag van het referendum over de grondwet was

glashelder. De PvdA zal niet accepteren dat er via een omweg toch aan gemorrelt wordt.” Het idealisme dat in Duitsland nog prevaleert, heeft in Nederland moeten wijken voor opportunisme.

Het taboe op nationaal gewin dat jarenlang de verkiezingsretoriek beheerste, lijkt in beide landen op zijn retour. Het bevlogen idealisme heeft zijn houdbaarheidsdatum. Voor de grootste economie en nettobetaler van de EU zijn kosten en baten inmiddels net zo goed van belang als voor andere lidstaten. Heeft dit invloed op de onverstoorbare toewijding waarmee Duitsland de Europese kar trekt? Daar lijkt het niet op. Misschien komt het *Europa der Bürger* voor de Duitse partijen zo dichterbij dan ooit. Na jarenlang voor de hordes uit gesneld te zijn, vinden ze eindelijk aansluiting bij hun electoraat in een Eurosceptis die bij de burens al jaren gangbaar is.

Koen van Zon volgt de researchmaster Geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen en deed in het najaar van 2011 een onderzoeksstage bij het Duitsland Instituut Amsterdam. Hij onderzocht Europa als verkiezingsthema bij Duitse en Nederlandse politieke partijen vanaf 1980.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/2915/idealistische-stoicijnen-vs-kritische-opportunisten>